

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

Viite:

Perustuslakivaliokunnan asiantuntijalausuntopyynnöt asiassa HE 203/2017 vp sotilastiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi, kuuleminen 20.2.2019

Asia:

Hallituksen esityksen sotilastiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi HE 203/2017 vp perustuslainmukaisuus puolustusvaliokunnan mietinnön PuVM 4/2018 vp perusteella

Tässä käsittelyvaiheessa perustuslakivaliokunnan tehtävänä on perustuslain 74 §:n mukaisesti arvioida, onko hallituksen esityksestä siviilitiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi perustuslakivaliokunnan aikaisemmin antama lausunto PeVL 36/2018 vp otettu asianmukaisesti huomioon puolustusvaliokunnan mietinnössä PuVM 4/2018 vp. Tarkastelussa on myös otettava huomioon perustuslakivaliokunnan mietinnössä PeVM 4/2018 vp Suomen perustuslain 10 §:n muuttamisesta esitetyt valtiosääntöoikeudelliset tulkinnat. Asiayhteyden vuoksi on perusteltua myös ottaa huomioon näkökohtia, joita olen esittänyt siviilitiedustelulakia koskevasta hallituksen esityksestä HE 202/2017 vp ja hallintovaliokunnan mietinnöstä HaVM 30/2018 vp antamassani lausunnossa.

Olen itse aikaisemmassa käsittelyn vaiheessa antanut eduskunnan puolustusvaliokunnille lausunnot, joissa olen käsitellyt puolustusvaliokunnan toimialan kannalta tärkeitä näkökohtia ja sotilastiedustelun valvontaa. Oikeuskanslerinvirasto antanut myös lausunnon esityksestä eduskunnan lakivaliokunnalle. Lisäksi olen hallituksen esityksen antamisen yhteydessä perustuslain 108, 111 ja 112 §:n mukaisesti valvonut, että hallituksen esityksen antamiselle ei ole oikeudellisia esteitä ja ettei hallituksen esityksen perusteluissa ole sellaisia ilmeisiä oikeudellisia virheitä, ettei eduskunta pystyisi oikean tiedon pohjalta arvioimaan esitystä ja että varsinkin eduskunnan perustuslakivaliokunnalle annetaan riittävät ja oikeat tiedot perustuslakivaliokunnalle perustuslain 74 §:n mukaan kuuluvan perustuslainmukaisuuden ja yhteensopivuuden kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa arviointia varten. Tiedustelulait olivat pilotin omaisesti valmistelun viime vaiheessa myös oikeuskanslerinviraston käynnistämässä uudessa säädos ehdotusten ennakotarkastusmenettelyssä (ks. siitä valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2017, oikeuskansleri Tuomas Pöystin puheenvuoro, K 4/2018 vp, s. 12-23 ja perustuslakivaliokunnan lausunto siitä PeVM 5/2018 vp). Ennakotarkastuksen johdosta esitykseen ja varsinkin sen perusteluihin tehtiin monia ehdotusta parantavia muutoksia. Ennakotarkastuksen yhteydessä keskusteltiin laajemminkin osasta niitä asioita, joista perustuslakivaliokunta sittemmin teki säätämisyjärjestykseen vaikuttavan valtiosääntöoikeudellisen huomautuksen ponsiosaan tai teki muita painavia valtiosääntöoikeudellisia huomioita.

Hallituksen esityksen arvioinnissa on tässä tapauksessa hyvä ottaa erityisesti huomioon, että kyseessä on ensimmäinen kerta kun sovellettavaksi tulee tässä saman asiakokonaisuuden yhteydessä uudistettu perustuslain 10 §:n 4 momentti ja lisäksi perustuslain säännöstä muutettiin eduskunnassa. Muutenkin

kyse on osin uudesta lainsäädäntötilanteesta, jossa perustuslakivaliokunta on nyt määritellyt kantansa perusoikeuksien rajoittamiseen tiedustelun yhteydessä. Oikeuskanslerin valvonnassa myös korostetaan perustuslakivaliokunnan perustuslain 74 §:n mukaista tehtävää ja johtavaa asemaa perustuslainmukaisuuden valvonnassa sekä sitä, että eduskunnan luottamusta nauttivalla hallituksella on perustuslain kansanvallan ja parlamentaarisen hallitustavan periaatteiden mukaisesti lähtökohtaisesti oikeus tehdä tarpeellisiksi ja tarkoituksenmukaisiksi harkitsemiaan esityksiä eduskunnalle.

Nyt tässä käsittelyvaiheessa on taas kyse siitä, onko mietintövaliokunnassa asianmukaisesti otettu huomioon perustuslakivaliokunnan lausunnossa PeVL 36/2018 vp esitetyt seikat. Kiinnitän sen vuoksi arviointini perustuslakivaliokunnan lausuntoon ja sen soveltamisessa käytettäviin seikkoihin enemmän kuin omaan aikaisempaan arviointiini.

Sotilastiedustelulainsäädännössä tulee näin ottaa huomioon perustuslain 10 §:n 4 momentissa säädetyt edellytykset rajoittaa luottamuksellisen viestinnän suoja. Rajoitusedellytyksissä korostetaan voimakkaasti perustuslakivaliokunnan mietinnön PeVM 4/2018 vp mukaan välttämättömyyседellytystä sekä rajoitusten ja niiden ilmaisemisessa käytettyjen käsitteiden suppeaa tulkintaa sekä sitä, että kynnyksen puuttua luottamuksellisen viestin suojaan tulisi olla mahdollisimman korkealla. Perustuslakivaliokunta on myös painottanut, että perustuslain 10 §:n 4 momentin mahdollistamien toimivaltuuksien tulee olla sopusoinnussa Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden, erityisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja EU-oikeuden kanssa. Perustuslaissa turvattu suojan taso voi olla tällöin korkeampi kuin mitä kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden asettama vähimmäistaso edellyttää (PeVM 4/2018 vp s. 9).

Tämän ja muiden tiedustelulainsäädännön arvioinnissa keskeisten perusoikeussäännösten, joista erityisesti on korostettava tässä perustuslain 10 §:ää ja sen sisältämää yksityiselämän suoja kokonaisuutena sekä perustuslain 21 §:ssä tarkoitettua oikeutta oikeusturvaan ja sen edellyttämiin tehokkaisiin oikeus-suojakeinoihin, asettamien erityisten rajoitusedellytysten lisäksi arvioinnissa on varmistettava, että tiedustelulainsäädännön antamien toimivaltuuksien käytössä toteutuvat kattavasti ja tehokkaasti myös perustuslakivaliokunnan käytännössä vakiintuneet perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset. Perusoikeuksien yleisiä rajoitusedellytyksiä ovat (1) lailla säätämisen vaatimus, (2) rajoitusten riittävä tarkkarajaisuus ja täsmällisyys, (3) perusoikeusrajoitusten hyväksyttävyyden vaatimus, mikä sisältää vaatimuksen perusoikeusrajoitusten perustumisesta painavaan yhteiskunnalliseen tarpeeseen, (4) perusoikeuden ydinalueen koskemattomuuden vaatimus, (5) rajoitusten välttämättömyys perusoikeuksien kanalta hyväksyttävän tavoitteen saavuttamiselle ja oikeasuhtaisuus rajoituksella saatavan hyödyn ja sen yhteiskunnallisen painoarvon sekä perusoikeusrajoituksen laajuuden välillä (suhteellisuusvaatimus); (6) riittävien ja tehokkaiden oikeusturvan vaatimusten toteutuminen sekä (7) ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamisen vaatimus.

Puolustusvaliokunnan mietinnössä lakiehdotuksiin tehtyjä muutoksia onkin arvioitava siitä näkökulmasta, että täyttävätkö ne riittävällä tavalla perusoikeuksien rajoitusten yleiset edellytykset ja taustalla olevan keskeisen periaatteen perusoikeuksien mahdollisimman tehokkaasta suojaamisesta sekä perusoikeuksien toteutumisen ja yksilön tehokkaan oikeussuojan ja perusoikeuksien näkökulmasta hyväksyttävien ja painavien yhteiskunnallisten tavoitteiden välisen tasapainon toteutumisen. Perusoikeuksien yleiset rajoitusperusteet tulee toteutua tiedustelulainsäädännössä niin lainsäädännön kokonaisuuden kuin myös yksittäisten toimivaltuuksien yhteydessä. Pelkkä muodollisten vähimmäisvaatimusten toteuttaminen ei näin vielä ole riittävä, jotta sääntely olisi perustuslain mukaista.

Hallituksen esityksessä sotilastiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi ja sitä koskevassa eduskunnan puolustusvaliokunnan mietinnössä PuVM 4/2018 vp on kyse poikkeuksellisen korostetusti perusoikeusherkestä sääntely-yhteydestä ja periaatteellisesti hyvin merkityksellisestä uudesta sääntelystä. Siviilitiedustelusta poiketen sotilastiedustelu ennen muuta kohdentuu vieraan valtion viranomaisorganisaatioon, jonka viestintä ei ole viestinnän salaisuuden perusoikeussuojan piirissä (PeVL 36/2018vp, s. 4).

Kuitenkin sotilastiedustelussakin voidaan puuttua yksittäisten henkilöiden viestinnän salaisuuteen. Lisäksi sotilastiedustelulle ehdotetaan muitakin henkilöön liittyviä tai kohdistuvia tiedustelutoimivaltuuksia. Vaikka sotilastiedustelulle on myös Suomessa pitkät perinteet ja sotilastiedustelussa on aina käytetty myös henkilötiedustelua, on osaksi kyseessä uusista toimivaltuuksista. Sotilastiedustelun menetelmät vastaavat HE 202/2017 vp ehdotettuja siviilitiedustelun toimivaltuuksia ja poliisilaissa säädettyjä poliisin salaisen tiedonhankinnan valtuuksia lukuunottamatta radiosignaalityedustelua, ulkomaan tietojärjestelmätiedustelua ja tietoliikennetiedustelua. Poliisilain salaista tiedonhankintaa koskevien valtuuksien avaaminen puolustusvoimille rikostorjunnasta puolustusvoimissa annettua lakia laajemmin on sinänsä myös perusoikeusherkkä uusi avaus. Jatkossa onkin seurattava ja arvioitava peite-toiminnan ja henkilöihin kohdistuvan tiedustelun onnistumista ja oikeusturvakysymyksiä.

Tiedustelulainsäädännöllä jo lähtökohtaisesti puututaan syvästi yksilön perusoikeuksiin. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan pelkästään jo esimerkiksi tiedustelua koskevien, luottamuksellisen viestinnän suojaan ja yksityiselämän suojan ja siihen liittyvän henkilötietojen piiriin kuuluvien viranomaisvaltuuksien olemassa olo lainsäädännössä on jo sinällään perusoikeuksien loukkaus (ks. PeVL 36/2018 vp s. 6-8, ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä muun muassa Klass v. Saksa 6.9.1978 ja Liberty ja muut v. Yhdistynyt kuningaskunta 1.10.2008). Perusoikeuksien rajoitusedellytysten tulkinnassa korostuu tiedustelulainsäädännön yhteydessä myös ristiriidattomuus Suomea velvoittavien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa PeVM 25/1994 vp. s. 5/II esityn kannan mukaisesti. Tiedustelu on lisäksi toimintaa, jossa toimivaltuudet määrittellään yleisluonteisemmilla ilmaisuilla kuin esimerkiksi rikosoikeudellisten pakkokeinojen yhteydessä, mikä luo omat erityispiirteensä perusoikeuksien yleisiin rajoitusperusteisiin kuuluvan rajoituksen tarkkarajaisuuden ja täsmällisyyden vaatimuksen tulkinnalle.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä kuitenkin on esitetty jäsenvaltioiden lainsäätäjää sitova vaatimus siitä, että tällaisessa asetelmassa on vastaavasti myös laajempien viranomaisvaltuuksien ja mahdollisten väljempien määrittelyiden aiheuttamaa riskiä perusoikeuksien toteutumiselle. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä on tässä korostettu erityisesti väärinkäytösten ja mielivallan riskin torjumisen kannalta riittävän täsmällistä, tarkkarajaista ja yksityiskohtaista sääntelyä sekä samanaikaisesti mahdollisimman tehokasta ja monipuolista valvontajärjestelmää samoin kuin yksilön oikeussuojakeinoja. Arvioinnissa on huomattava, että nämä **toimivaltuuden väärinkäytön ja mielivallan riskiä vähentävät keinot eivät ole ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön valossa vaihtoehtoisia vaan toisiaan täydentäviä. Ratkaisevaa on sääntelyn kokonaisuus.** Tämän johdosta on arvioitava myös sääntelyä myös kokonaisuutena puolustusvaliokunnan perustuslakivaliokunnan valtiosääntöoikeudellisten huomautusten sekä perustuslakivaliokunnan ja muiden valiokuntien esittämien näkökohtien huomioimisen jälkeen. Kun kyse on uudesta ja yksilön oikeuksien ja painavien yhteiskunnallisten intressien tasapainoa hakevasta sääntelystä, on lainsäädännön toimivuutta arvioitava perusoikeuksien toteutumisen näkökulmasta myös toimeenpanossa ja tehtävä sen johdosta tarpeelliset muutokset lainsäädäntöön. Tämä jälkiarvointi on eri asia kuin erikseen säädettävä tiedustelun valvonta. Hallintovaliokunnan mietinnössä esittämä eduskunnan lausuma antaa hyvän perustan perusoikeuksien asianmukaisen toteutumisen edellytysten seurannalle ja jälkiarvioinnille siviilitiedustelussa. **Vastaava seurantalalausuma olisi perusteltua ottaa myös puolustusvaliokunnan lopulliseen mietintöön sotilastiedustelun osalta. Kyse on myös oikeudellisesta, perusoikeuksien toteutumisen varmistamiseen ja lainsäädännön toimivuuteen liittyvästä seikasta.**

Perustuslakivaliokunnan tehtävänä on perustuslain 74 §:n mukaisesti antaa lausuntonsa käsiteltävän asian perustuslainmukaisuudesta ja suhteesta kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin. Perustuslakivaliokunta on näin perustuslakimme mukaan perustuslain ensisijainen tulkitsija. **Perustuslakivaliokunnan lausunnot perustuslainmukaisuudesta ovat käytännössä eduskuntaa sitovia** (PeVM 10/1998 vp. s. 10) ja tarkoitus perustuslakiuudistuksen yhteydessä oli korostaa perustuslakivaliokunnan johtavaa asemaa

perustuslainmukaisuuden arvioijana ja siten valiokunnan perustuslainmukaisuutta koskevien kannanottojen tosiasiallista sitovuutta. Tämän mukaisesti eduskunnan täysistunnon ja muiden valiokuntien tulee ottaa perustuslakivaliokunnan valtiosääntöoikeudelliset huomautukset asianmukaisesti huomioon (HE 1/1998 vp, s. 126/II). Tämän voi tulkita niiden ottamista huomioon sisältönsä puolesta mahdollisimman hyvin ja perusoikeusherkissä tilanteissa juuri perusoikeuksien suojaamisen velvoitteen mahdollisimman hyvän toteutumisen näkökulmasta.

Käytännössä perustuslakivaliokunnan kannanottojen sitovuuden ja painoarvon osalta on erotettava seuraavat eri tilanteet:

1. **perustuslakivaliokunnan valtiosääntöoikeudelliset huomautukset**, jotka esitetään säätämisyjärjestystä koskevinä ponsina. Nämä ovat perustuslakivaliokunnan tosiasiallisesti sitovaksi tarkoitettuja valtiosääntöoikeudellisia huomautuksia;
2. **perustuslakivaliokunnan esittämät, laajasti tai painavasti perustellut muut valtiosääntöoikeudelliset seikat ja näkökohdat**. Nämä on mietintövaliokunnassa arvioitava ja pyrittävä toteuttamaan tai vaihtoehtoisesti valtiosääntöoikeudellisella ja muulla argumentaatiolla esittämään riittävät perusteet
3. **perustuslakivaliokunnan lainsäädäntötekniset ja muut kuin valtiosääntöoikeudelliset kannanotot** ovat merkitykseltään samassa asemassa kuin muidenkin valiokuntien lausunnoissa esitetyt kannanotot (Puhemiesneuvoston antamat valiokuntien yleisohjeet, Valiokuntaopas 2015, s. 96-97). Valtiosääntöoikeuteen kiinnittyvien kannanottojen osalta myös näistä poikkeaminen on tarpeen perustella myös oikeudellisilla seikoilla.

Siviilitiedustelulainsäädännön ja sotilastiedustelulainsäädännön yhteydessä on kyseessä suhteellisuusperiaatteen mukaisen **tasapainon hakemisesta** perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävän tavoitteen kansallisen turvallisuuden turvaamisen ja siinä perustellusti välttämättömiksi arvioitujen viranomaistoimivaltuuksien sekä yksilön suojaamisen ja oikeusturvakeinojen sekä perusoikeuksien rajoittamisen minimiin välillä. **On siksi tarpeen myös pitää silmällä, että tiedusteluviranomaiset voivat tehokkaasti hoitaa myös tehtävänsä.** Tiedustelulainsäädännön kaltaisessa syvästi perusoikeuksiin puuttuvan lainsäädännön yhteydessä toimivaltuuksien välttämättömyyden vaatimus ja sen lakiperusteisuus, toimivaltuuksien tarkkarajaisuus ja täsmällisyys sekä mahdollisimman kattavat ja tehokkaat oikeussuojan ja valvonnan vaatimukset korostuvat. Siksi juuri niille on annettava painoa lakiesityksen viimeistelyssä. Se on osaltaan myös luomassa onnistuneelle tiedustelutoiminnalle ja sen yhteiskunnalliselle hyväksytävyydelle tarvittavia edellytyksiä.

Arvioni sotilastiedustelulainsäädännön kokonaisuudesta on, että tiedustelulainsäädäntö on jäljempänä esitettävien huomautuksien puolustusvaliokunnan mietinnön 4/2018 vp mukaisessa muodossa säädettyinä tasapainoinen ja perusoikeudet huomioiva kokonaisuus. Jäljempänä syrjinnän kieltoa koskevia varauksia lukuun ottamatta pidän puolustusvaliokunnan mietinnön mukaista lakiesitystä perustuslain mukaisena.

Nähdäkseni puolustusvaliokunta on pyrkinyt tekemään perustuslakivaliokunnan säätämisyjärjestykseen vaikuttaviin ponsiin nostamien valtiosääntöoikeudellisten huomautusten edellyttämät muutokset. Lisäksi valiokunta on myös ottanut huomioon osaksi myös muut perustuslakivaliokunnan perustellamat huomautukset tai pyrkinyt, osaksi myös valmisteluvastuussa olevan ministeriön vastineeseen nojautuen perustelemaan poikkeavat kantansa. Näistä muista huomioista kuitenkin monia on eri laajuisin perustein jätetty ottamatta huomioon. Mietintövaliokunnalle sinänsä on tähän toimivalta ja täysi oikeus.

Eräiltä osin säätämisyjärjestykseen vaikuttavien valtiosääntöoikeudellisten huomautusten johdosta tehdyt korjaukset ovat suppeahkoja.

Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä asetetut kriteerit massavalvonnalle ovat Euroopan ihmisoikeustuomioistuinta tiukemmat. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ei ole uudessakaan oikeuskäytännössä kokonaan sulkenut pois massavalvontaa kunhan väärinkäyttöä ja mielivaltaa vastaan on mahdollisimman tarkkarajaiset ja täsmälliset säännökset, menettelyyn liittyy kattavat ja tehokkaat oikeussuojakeinot sekä tehokas ja kattava valvonta (Centrum för Rättsvisa v. Ruotsi, 19.6.2018) sekä Big Brother Watch ja muut v. Yhdistynyt kuningaskunta, 13.9.2018). Lisäksi yleisinä edellytyksinä on, että tiedonhankinta on välttämätöntä ja oikeasuhtaista demokraattisessa yhteiskunnassa. EUT asettaa käytännössään tiukemmat vaatimukset, joiden mukaan tiedonhaun tulee olla mahdollisimman yksilöityä ja kohdennettua (ks. Euroopan unionin tuomioistuimen tuomio asiassa C-293/12 ja C-594/12 Digital Rights Ireland ja Euroopan unionin tuomioistuimen tuomio asiassa C-362/14 Schrems). Lähtökohtaisesti massavalvonta on siten kiellettyä. EU-tuomioistuin on korostanut myös toimivaltuuksien ja tietojen välttämättömyysvaatimuksen tiukkaa ja siten toimivaltuuksien hyvin suppeaa tulkintaa ilmaisuillaan, joissa korostetaan ehdotonta välttämättömyyttä.

Nähdäkseni perustuslakivaliokunnan vaatimusta hakuehdon tai niiden joukon määrittelystä sekä hyväksyttyjen hakuehtojen perusteiden tarkemmasta sääntelystä on tulkittava tämän Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä asetetun kriteerin valossa. Pitäisin perusoikeuksien kannalta selkeästi perusteltuna jonkin verran täsmällisempää sääntelyä kuin hallintovaliokunnan ja puolustusvaliokunnan mietinnöissä esitetään. Kyse on nimenomaan hakuehtojen kohdentamisen yleisistä perusteista ja siitä, että hakuehdot eivät johda tarpeettomaan tiedon kertymiseen ja että hakuehdot rajoitetaan niihin, jotka ovat välttämättömiä kyseisen tiedustelutehtävän suorittamiseen. Kiinnitän huomiota siihen, että automaattisten haku- ja suodatustoimintojen kehittyessä tietoliikenteestä voidaan yhä osuvammin poimia myös viestin sisältöön liittyvää tai siihen yhdistettävissä olevaa tietoa. Pidän **puolustusvaliokunnan mietinnössä esitettyä sääntelyä tältä osin vähimmäisvaatimukset täyttävänä, mutta tarkempi sääntely olisi perusteltua perusoikeuksien turvaamisen näkökulmasta. Yleisen ja kohdentamattoman tietoliikenteen seurannan kieltä ehdotetaan selkeästi säädettäväksi sotilastiedustelulain 65 §:ssä. Sen sijaan hakuehtojen muodostamisen perusteita koskeva sääntely on suhteellisen väljää. Kuitenkin tiedustelutehtävää koskeva sääntely ja tiedustelutehtävien lain mukainen määrittely rajaa kuitenkin tietoliikennetiedustelun käyttöalaa. Sotilastiedustelulain 10 §:n määritelmiin on tietoliikennetiedustelun osalta otettu tietoliikennetiedustelun hakuehtojen määritelmä. Sotilastiedustelulakiehdotuksen 67 ja 68 §:ssä ei ole muutenkaan tarkkoja säännöksiä hyväksyttävän hakuehdon perusteista. On myös totta, ettei kovin yksityiskohtaista hakuehtojen itsensä sääntelyä juuri ole tiedustelua koskevissa laeissa. Olennaista onkin kiinnittää sääntely lisäksi kohdentamattoman massavalvonnan kieltoon ja mielivaltaisen sekä liian laajan tiedustelun ehkäisemiseen säädöksillä sekä tässä tarkoituksessa myös syrjivien menettelyiden ehkäisemiseen.** Tärkeintä on siis edellyttää hakuehdot lainsäädännön kokonaisuudessa rajattavaksi välttämättömiin ja siten, ettei tietoliikennettä seurata tiedustelutehtävän välttämättä edellyttämää laajemmin tai muuhun kuin kulloisenkin tiedustelutehtävän edellyttämään tarkoitukseen (toimivallan käytön tarkoitussidonnaisuuden ja tietojenkäsittelyn käyttötarkoitussidonnaisuuden yleiset periaatteet). Perustuslakivaliokunnan on perusteltua tarkistaa, että tämä on riittävästi tehty.

Poliisilain 5 luvun 23 §:n 2 momenttiin teknisestä laitetarkkailusta ehdotetaan hallintovaliokunnan mietinnössä muutosta, jonka olennainen sisältö on yhtenäistää sääntelyä sotilastiedustelun kanssa. Samalla tarkoitus on oikaista liian tiukaksi valiokunnan arvioimaa tulkintaa. **Asiallisesti ottaen kyseessä on toimivaltuuden laajennus.** Tätä ei ole erikseen arvioitu perustuslakivaliokunnassa. Toimivaltuuden laajentamiselle sinänsä näyttää olevan asiallisia perusteita enkä arvioi sen johtavan merkittäviin lisäriskeihin perusoikeuksien kannalta. **Analogisesti tämä koskee sotilastiedustelulain 32 §:ää.**

Pidän perusoikeusmyönteisen lainsäädäntötavan ja sääntelyn selkeyden ja johdonmukaisuuden kannalta hyvänä, että sotilastiedustelussa noudatettavat periaatteet ehdotetaan kirjoitettavaksi sotilastiedustelulaissa. Nämä ovat myös hyvin täsmentyneet perustuslakivaliokunnan huomautusten johdosta.

Syrjivän tiedustelutoiminnan kieltä on nyt todettu varsin lakonisesti noudattaen samaa sääntelytapaa kuin hallintovaliokunnan mietinnössä HaVM 30/2018 vp ja siinä ehdotetussa tietoliikennetiedustelulain 1 §:ssä.

Perustuslaissa jo säädettyjen asioiden pelkkä toistaminen tavallisessa laissa ei yleisesti ottaen ole perusteltua. Se voi aiheuttaa epäselvyyttä perustuslain suoraan sovellettavien säännösten sovellettavuudesta ja tulkinnastakin. Kuitenkin liian suppea viittaaminen ja esimerkiksi avoimen luettelon esittäminen suljettuna ei ole asianmukainen tapa. Samoin jos suppea kirjoittaminen peittää perustuslain ja kansainvälisen perus- ja ihmisoikeusnormiston asiaa sovellettavaksi tulevat laajemmat vaatimukset. Siksi oli välttämätöntä perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla korjata hallituksen esityksessä ollutta luetteloa. Olisi edelleen ja myös siviilitiedustelulainsäädäntöön tehtävien muutosten johdosta tarvetta harkita vielä uudelleen syrjinnän kiellon ilmaisutapaa. Nyt lakitekstistä ei ilmene yleinen yhdenvertaisuuslauseke yhdenvertaisen kohtelun vaatimuksena ja toisaalta syrjintäkielto. **Pitäisin parempana sääntelyn täydentämistä tältä osin.**

Pidän tiedustelutoimivaltuuksien käytöstä päättämisen järjestelyitä perustuslain mukaisina. Perustuslakivaliokunta on vahvemmin korostanut tuomioistuinten roolia. Samoin tiedustelukiellot, jotka pakkokeinolaista poiketen yhdistetään nimenomaan oikeudenkäymiskaaren säännöksiin ovat tiedustelun asiayhteydessä hyväksyttäviä. Pidän riittävinä perusteluilla, että tiedustelukiellon alainen tieto heti ja mahdollisimman automaattisesti hävitetään ja sitä ei missään tarkoituksessa käsitellä. Tiedusteluvalvontavaluuttetun laillisuusvalvonnassa on syytä tehokkaasti oikeussuojan vaatimusten turvaamiseksi myös kiinnittää huomiota tätä koskeviin käytäntöihin. Tällöin voidaan antaa myös perustakeet lähdesuojalle sekä toteuttaa se EU:n perusoikeusperuskirjan 47 artiklasta ja EU-tuomioistuimen asiassa C-362/14 Schrems ilmaisema vaatimus tehokkaasta valvonnasta ja tarvittaessa tuomioistuinvalvonnasta mikäli loukkauksen kohteelle ei ilmoiteta loukkauksesta.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä vakiintuneiden yleisten periaatteiden ja kriteerien mukaisesti lainsäätäjän on **huolehdittava jatkuvasti siitä, että tiedusteluvaltuudet täyttävät perusoikeuksien rajoitusperusteet.** Hallintovaliokunta on mietinnössään ehdottanut muun muassa näiden ihmisoikeusvelvoitteiden kannalta perusteltuna pidettävää eduskunnan lausumaa lainsäädännön toimivuuden seurannasta ja arvioinnista. Arvioinnin merkitystä osaltaan korostaa, että kyseessä on uusi lainsäädäntö. **Pidän perusoikeusvelvoitteiden kannalta perusteltuna, että vastaava seurantavelvoite asetettaisiin myös puolustusvaliokunnan mietinnössä. Tällöin on hyvä tarkastella tiedustelulainsäädännön toimivuutta kokonaisuutena ja perusoikeuksien toteutumista sekä erityisesti sitä, ovatko omaksutut tiedustelun käytännöt huomioon ottaen tarvetta muuttaa sääntelyä perusoikeuksien suojaamiseksi.**

Valtioneuvoston oikeuskansleri

Tuomas Pöysti